

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA HISTORICA

TOMUS CXXXVIII.

**HUNGARIA
SZEGED
2015**

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
ACTA HISTORICA

Szerkesztőbizottság:

DR. ALMÁSI TIBOR, DR. KÖVÉR LAJOS, DR. MAKK FERENC,
DR. MARJANUCZ LÁSZLÓ, DR. PAPP SÁNDOR, DR. SZÁNTÓ
RICHÁRD, DR. TOMKA BÉLA, DR. ZIMONYI ISTVÁN

A kötet az MTA–HIM–SZTE–MOL
Magyar Medievisztikai Kutatócsoport
kiadványa, megjelenését az
MTA Támogatott Kutatócsoportok Irodája támogatta.

Redegerunt:

DR. LÁSZLÓ VESZPRÉMY
DR. FERENC PITI

Szerkesztette:

DR. VESZPRÉMY LÁSZLÓ
DR. PITI FERENC

HU ISSN 0324–6523 Acta Universitatis Szegediensis
HU ISSN 0324–6965 Acta Historica

TEISZLER ÉVA

I. Lajos király nápolyi trónigénye a diplomácia tükrében

A címben megfogalmazott témafelvetést az indokolja, hogy a Lajos-korral foglalkozó történeti irodalom a magyarországi Anjouk nápolyi trónöröklése kapcsán elsősorban az András herceg halála körüli események, illetve az ezt követő nápolyi hadjáratok tárgyalására fókuszál, ennél fogva csak a legszükségesebb mértékben tér ki az események mögött húzódó diplomáciai-politikai történésekre, azokat tehát összefüggéseiben nem láttatja.

Az olvasóban így az a jól szakaszolható történelemfelfogás alakulhat ki, miszerint a későbbi I. Károly magyar király az apja, a korábban nápolyi trónörökösnek számító Martell Károly címeit megörököelve és magával hozva származása révén jogos igényt formált a nápolyi trónra, jogigénye hangoztatására címei között szerepeltetve a Salerno hercege és a Szent Angyal-hegy ura titulust is.¹ I. Károly a nápolyi trón megszerzésére először 1309-ben, II. (Sánta) Károly nápolyi király halálát követően tett kísérletet, ami sikertelen maradt, majd erre később Károly calabriai herceg 1328-ban bekövetkezett halálával nyílt lehetősége, ekkor azonban már nem a maga, hanem elsősorban fiatalabb fia, András herceg számára kívánta biztosítani a nápolyi trónt.² A hosszas tárgyalások eredményeképpen 1333-ban megkötött és pápai hozzájárulással is megerősített egyezség fényében a szakirodalom I. Károly nápolyi politikáját sikeresnek értékeli. Ezzel lezárul az Anjou-kor nápolyi-magyar politikai kapcsolatainak első szakasza.

A történetírás az események fonalát az 1343. évvel kezdődően veszi fel újra és azt a Lajos-kori diplomácia alapvető kiindulópontjának is tekinti. Eszerint Róbert nápolyi király 1343 januárjában bekövetkezett halála előtt tett végrendeletével lényegében felrúgta a tíz évvel korábban I. Károllyal megkötött megállapodást, mivel kizárólagos örököséként elsősorban Johanna nevű unokáját, másodsorban annak húgát, Máriát tette meg, és egyoldalúan átrendezte a két uralkodóház házassági

¹ KRISTÓ GYULA–MAKK FERENC–MAROSI ERNŐ: Károly Róbert emlékezete. Budapest, 1988. (a továbbiakban: KRE) 44.; BERTÉNYI IVÁN: Nagy Lajos király. Budapest, 1989. (a továbbiakban: BERTÉNYI, 1989.) 34.

² KRE 44.

terveit is. E végrendeletnek a szakirodalom szerint két folyamánya volt. Az egyik az András herceg megkoronázása körül kialakult bonyodalom, a másik Andrásnak a magyar külpolitikát fordulatra kényszerítő halálát követő politikai tér beszűkülése, abban az értelemben, hogy a korábbi, 1333. évi megállapodás helyett Róbert végrendelete határozta meg a magyarországi Anjouk aspirációjának lehetőségeit.

Róbert király végrendeletének bizonytalan ismertetése miatt zavaros kép alakul ki arról, hogy a magyarországi Anjouk közül egyáltalán ki lehetett volna a nápolyi király egyik vagy másik unokájának férje.³ Részben ebből következően ellentmondásos a megjelenítése annak is, hogy I. Károly legkisebb fia, István herceg miként köthető az eseményekhez. Személyével kapcsolatban megfogalmazódik, hogy András halála után a magyarországi Anjouk közül ő az elsődleges nápolyi jelölt,⁴ ezzel szemben az is, hogy számára csak epizódszerep jutott, amennyiben egy bizonyos időpontban (1349) pápai kezdeményezésre lehetséges jelöltté vált,⁵ mások szerint ugyanakkor I. Lajos diplomáciai megnyilvánulásai alapján a nápolyi trónra a maga és testvére, István nevében tartott

³ A testamentumot Wertner Mór úgy ismertette, hogy abban Róbert király az unokáját, Johannát jelölte meg örökösnek, az ő gyermektelen halála esetén pedig másik unokáját, Máriát. Amennyiben Johanna elhunyna, és [I.] Lajos nem Máriát venné feleségül, hanem a cseh trónörökös lányát, Margitot, akkor Mária István herceg felesége legyen. WERTNER MÓR: Az Anjouk genealógiája. Különös tekintettel a magyarországi ágakra. (Második közlemény) Turul 6 (1888) (a továbbiakban: WERTNER, 1888.) 70.; Pór Antal szerint Róbert végrendeletében azt írta elő, hogy Johanna utód nélküli halála esetén Mária örökölje a trónt, aki ez esetben István herceg felesége legyen, Endrére pedig, aki Calabria hercege, a salerno hercegség szálljon hűbérül. PÓR ANTAL: Az Anjouk kora. Budapest, 1895. (a továbbiakban: PÓR, 1895.) 154.; Fraknói úgy adja meg a végrendelet tartalmát, hogy abban Róbert utódává Johannát, az ő magtalan halála esetén Máriát rendelte. Johanna haladéktalanul férjhez megy Andráshoz, Mária férjéül Lajos magyar királyt, s amennyiben ez el nem veheti, a francia király egyik fiát jelölte. FRAKNÓI VILMOS: Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a Római szent-székkal. Budapest, 1905. (a továbbiakban: FRAKNÓI, 1905.) 171.; Miskolczy ezzel egybehangzóan azt állítja, hogy Róbert végintézkedésében Johannát tette meg utódjának, aki keljen egybe Endrével, ha pedig Johanna meghalna, Mária örökölje a koronát, akinek a férje [I.] Lajos, vagy valamelyik francia herceg legyen. MISKOLCZY ISTVÁN: Magyarország az Anjouk korában. Máriabesnyő–Gödöllő, 2009. (eredeti megjelenés: Budapest, 1923.) (a továbbiakban: MISKOLCZY, 2009.) 33.

⁴ Wertner úgy tudta, hogy András meggyilkolása után I. Lajos levelet írt a pápának, amiben kérte, hogy Johannát fossa meg a koronától és azt helyezze István fejére (WERTNER, 1888. 70.). Lajosnak ilyen tartalmú levele nem ismert. Bertényi szerint az 1333. évi nápolyi–magyar egyezés értelmében Mária István herceg számára volt kiszemelve. BERTÉNYI IVÁN: Magyarország az Anjouk korában. Budapest, 1987. (a továbbiakban: BERTÉNYI, 1987.) 170.

⁵ BERTÉNYI, 1987. 177.

igényt.⁶ E véleményekkel némi ellentétben áll az a közkeletű felfogás, hogy István herceg 1350 végén megkötött, de már 1345 második felében tető alá hozott házassága a kiközösített IV. (Bajor) Lajos császár leányával egy, a Johannát trónjáról letenni nem akaró VI. Kelemen pápával szembeni szövetség létrehozását célozta volna.⁷

Az eddigiekben elmondottakból számos kérdés következik: voltaképpen mit tartalmazott Róbert nápolyi király végrendelete, annak milyen jogi relevanciája volt, a magyar udvar I. Lajos vagy István herceg utódlását kívánta-e elsősorban elérni, és miképpen köthető az eseményekhez István herceg IV. (Bajor) Lajos leányával kötött házassága.

Az I. Károly által megkötött 1333. évi szerződés

1328 őszén Róbert nápolyi király törvényes fiúörökös nélkül maradt. Utódjának elsőszülött leányunokáját, Johannát szánta, akinek jogait úgy látta leginkább biztosítva, ha az Anjou-dinasztia távoli vidékre szakadt ágából választ mellé férjet. Célja elérése érdekében 1329 végén tárgyalásokba kezdett I. Károllyal, ami csaknem 4 év után zárult le.⁸ A két király álláspontja kezdetben meglehetősen távol állt egymástól. A magyar udvar eleinte azt szerette volna elérni, hogy a nápolyi király két leányunokája a két magyar herceggel lépjen házasságra.⁹ Az idősebb hercegnő, Johanna férjéül eredetileg Lajost szánták, azzal a feltétellel, hogy a magyar herceget Nápoly uralkodójának, vagy legalább Johannával egyenjogú társuralkodónak ismerjék el. Róbert király azonban az uralkodói jogokat még részben sem kívánta átengedni, ezért Johannát és a hűgát, Máriát 1330. november 4-én trónörökössé nyilvánította. A nápolyi király ellenezte a kettős házasságot is, ezért 1332 első felében olyan

⁶ PÓR, 1895. 226.; FRAKNÓI, 1905. 198.; KRISTÓ GYULA: Az Anjou-kor háborúi. Budapest, 1988. (a továbbiakban: KRISTÓ, 1988.) 105.; SPEKNER ENIKŐ: Adalékok a budavári István torony névadójának kérdéséhez. In: Budapest Régiségei. XXXV. Budapest, 2002. 405.

⁷ WERTNER, 1888. 70.; PÓR, 1901. 98.; MISKOLCZY, 2009. 59.; BERTÉNYI, 1987. 170.; KRISTÓ, 1988. 109.; HALÁSZ ÉVA: Anjou István hercegsége (1332–1354). Fons 12 (2005/1) 29–69. (a továbbiakban: HALÁSZ, 2005.) 30–31.

⁸ A tárgyalás folyamatát alaposan ismerteti FRAKNÓI, 1905. 152–156.

⁹ I. Károlynak ekkor két törvényes fia volt, Lajos és András. A király 1329. március 8-án kelt levelében értesítette Erzsébet cseh királynét, hogy László magyar herceg, akivel lányukat össze kívánták házasítani, elhunyt. Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia. Budapest–Szeged, 1990–. (a továbbiakban: Anjou-okl.) XIII. 107. sz.; Károly utolsó fia, István herceg 1332. augusztus 20-án született. Károly gyermekeivel kapcsolatban l. KRISTÓ GYULA: Károly Róbert családja. Aetas 20 (2005/1) 23–27.

egyezségre jutottak, miszerint Lajos és Johanna házasságot kötnek egymással, s ha Johanna a házasságkötés előtt elhunyna, Lajos Máriát veszi feleségül, Lajos halála esetén pedig András lép a helyébe. A megegyezést követően a pápa meg is adta a diszpenzációt a magyar király fiainak a nápolyi király unokáival kötendő frigyéhez.¹⁰ Azonban időközben megszületett István herceg, és Károly előtt felsejlett a lengyel korona megszerzésének lehetősége is, ezért a követe útján megkötött szerződésből kihátrált, arra hivatkozva, hogy képviselője a megbízásán túlterjeszkedett.¹¹

Az 1333-ban megkötött újabb megállapodás már arról szólt, hogy Johannát András herceg vegye feleségül, ha pedig Johanna a házasságkötés előtt elhunyna, akkor Máriát. Abban az esetben, ha András halna meg, Johanna a magyar király szerződészkötéskor életben lévő fiai közül azzal házasodik meg, akit majd apja erre kijelöl, s ha András és Johanna házasságkötésüket megelőzően szállnának sírba, Mária férjhez megy a magyar király 1333-ban életben lévő fiai közül ahhoz, akit apja majd hozzá küld.¹² A pápa által is jóváhagyott szerződés

¹⁰ A megegyezést is tartalmazó diszpenzáció részlete: *...dictus Ludovicus primogenitus dicti regis Hungarie matrimonium contrahat cum predicta Johanna primogenita dicti ducis. Et si eundem primogenitum ante legitimam etatem et dicti consummationem matrimonii mori, quod advertat deus, contingeret, dictus Andreas secundogenitus contrahat cum eadem. Si vero ipsa Johanna dicti ducis primogenita ante legitimam etatem matrimonio non consummato predicto moreretur, quod absit, dicto Ludovico primogenito vel alio regis Ungarie superstite, idem primogenitus vel alius filius dicti Ungarie regis superstes contrahat cum supradicta Maria secundogenita dicti ducis. Si autem eosdem primogenitum et primogenitam infra etates legitimas decedere forsitan, quod non patiatur divina clementia, contingeret, alter ex filiis ipsius regis Ungarie superstitibus cum prefata Maria secundogenita contrahere matrimonium teneatur... Per has autem dispensationes super matrimoniis celebrandis inter dictos duos filios regis Ungarie et duas filias ducis predictorum per nos factas aliis nolumus preiudicium aliquod generari, sed eas volumus in suo robore perdurare. AUGUSTINUS THEINER: Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia. I. Romae, 1859. (a továbbiakban: THEINER I.) 590–591. (875. sz.)*

¹¹ FRAKNÓI, 1905. 154.

¹² Anjou-okl. XVII. 486., 487. sz. A megegyezést is tartalmazó pápai diszpenzáció szövege: *...inter prefatum Andream secundogenitum tuum, et memoratum Johannam ducis predicti primogenitam sponsalia publice in facie ecclesie sunt contracta; adiecto inter vos specialiter expresse, quod etate adveniente legitima predictus Andreas reformet seu contrahat matrimonium cum Johanna predicta. Et quod si absit, contingeret eandem Johannam ante perfectionem matrimonii predicti, eodem Andrea superstite, decedere, ipse Andreas prefatam Mariam dicti ducis secundogenitam recipere debeat in uxorem. Si vero, quod advertat altissimus, contingeret predictum Andream, matrimonio inter ipsum et prelibatam Johannam nondum perfecto, ipsa Johanna superstite, decedere, tunc inter eandem Johannam et alterum de natis tuis nunc extantibus et tunc superstitibus, quem tue legeris, matrimonium contrahatur. Preterea si accideret, quod divina non patiatur clementis, prefatos Andream et Johannam, antequam inter ipsos perficiatur matrimonium, ab hac luce migrare,*

– leszámítva azt, hogy a leendő királynő férjéül szánt magyar herceg hatalomgyakorlásáról hallgat – Károly szemszögéből nézve előnyösnek mondható, mivel mindhárom fia (Lajos, András és István) érdekét egyaránt képviselte. A megegyezésnek hamarosan eredménye is mutatkozott: András még 1333-ban eljegyezte Johannát¹³ és nem sokkal Károly halála után feleségül is vette.¹⁴

Róbert nápolyi király végrendelete

1343 januárjában Róbert nápolyi király végrendelet hátrahagyásával hunyt el. Ebben általános örökösévé Johanna calabriai hercegnőt mint elsőszülöttjét tette meg, azután pedig Máriát, mint másodszülöttet. Arra az esetre, ha Johanna törvényes gyermek hátrahagyása nélkül hunyna el, úgy rendelkezett, hogy a trón Máriára és gyermekeire szálljon. Róbert azt is meghagyta, hogy ha Johanna törvényes utódok nélkül halna meg, a férje, András calabriai herceg maradjon hercegi státuszban, még hozzá a salernoi hercegséget kapja meg. Máriának kikötötte, hogy Lajos magyar királyhoz menjen nőül, azzal a titkos feltétellel, hogy ha Lajos a cseh királlyal kötött egyezsége miatt Máriát már nem tudná feleségül venni, a hercegnő Fülöp francia király elsőszülöttjéhez, vagy annak halála esetén másodszülöttjéhez menjen hozzá.¹⁵

tunc eo casu contrahatur matrimonium inter alterum de filiis tuis, quem nunc habes et tunc eligendum duxeris venturum ad Regnum Sicilie, ac prefatam Mariam secundogenitam dicti ducis. ...Nos igitur ... ut ... possint dicti nati tui cum ipsis filialibus dicti ducis, ut superius exprimuntur, matrimonialiter copulari, prompto animo auctoritate apostolica tenore presentium dispensamus...
THEINER I. 594. (883. sz.)

¹³ Anjou-okl. XVII. 468. sz.

¹⁴ Anjou-okl. XXVI. 433. sz.

¹⁵ *Imprimis ... instituit sibi haeredem universalem Johannam ducissam Calabriae, neptem ejus primogenitam, clarae memoriae incliti domini Caroli ducis Calabriae, ejusdem domini regis primogeniti in Regno Siciliae ultra citraque Pharum ... Item spectabilem Dominam Mariam similiter neptem suam et ejusdem quondam domini ducis Calabriae secundogenitam ... Item voluit et mandavit dominus rex, quod in casu, quod absit, quod praefatam dominam Johannam ducissam decedere contingeret quodcumque, liberis ex suo corpore legitimis non relictis, vel illis superstitibus sine legitimis haeredibus descendantibus, succedat sibi praefata domina Maria, soror ejus vel haeredes sui, seu haeredes haeredum suorum in Regno Siciliae ultra citraque Pharum ... et vice versa, quodcumque, quod absit, contingeret, praefatam dominam Mariam decedere liberis ex suo corpore non superstitibus, succedat sibi domina Joanna, nunc ducissa, soror ejus primogenita, vel haeredes sui, seu haeredes haeredum suorum ... Item statuit et voluit, quod in casu, quo dictam dominam Joannam ducissam decedere, quod absit, contingeret, legitimis liberis ex suo corpore non relictis, illustris dominus Andreas, dux Calabriae, vir ejus, habeat et habere debeat principatum Salerni cum titulo principatus et fructibus, redditibus, juribus et pertinentiis omnibus quibuscunque, sibi que suppleri dicto principatu computatu usque, ad quantitatem integram cum redditu unciarum*

A végrendeletben tehát Istvánról egyáltalán nincs szó. A rendelkezés a magyarországi Anjouk mozgásterét éppen azzal szűkítette az 1333. évi szerződéshez képest, hogy Istvánt teljes mértékben mellőzte, mivel Mária lehetséges férjeként kizárólag Lajost nevezte meg. Kiderül belőle, hogy Lajos házassági terveiről Nápolyban értesültek,¹⁶ és nyilvánvalóan tudták azt is, hogy István keze 1343-ban még senkinek nem volt lekötve.

Róbert végső rendelkezésének elméletileg semmilyen jogi következménye nem lehetett, ugyanis pápai megerősítés nem követte.¹⁷ Hogy a pápai megerősítés mennyire szükséges volt, éppen I. Lajos esete mutatja, akinek elsőszülöttségi jogigényét a pápa 1349-ben arra hivatkozva utasította vissza, hogy VIII. Bonifác rendelkezése értelmében az Róbertre és ágára szállt, amit annak idején I. Károly is elfogadott.¹⁸ A végrendeletre az András herceg halálát követő pápai-magyar levelezésben egészen 1348 nyaráig¹⁹ egyáltalán nem találunk semmiféle utalást vagy hivatkozást, egyik fél részéről sem. Sőt, 1343 novemberében a pápa bullát bocsátott ki, amiben a Róbert végrendelete értelmében felállított kormánytanácsot és addigi intézkedéseit törvénytelennek és érvénytelennek nyilvánította,

auri duorum millium, juxta tenorem privilegii, proinde sicut dicitur sibi facti tenendum, per cum immediate et in capite a domino rege vel regina Siciliae, qui vel quae tempore fuerit sub debito et consueto servitio, secundum usum et consuetudinem dicti regni... Item voluit et ordinavit, quod domina Maria praefata debeat matrimonialiter contrahere cum inclito principe domino Ludovico praesente rege Hungariae, propter certas condiciones secretas, quo ipsum dominum regem movit, sicut expressit, quod si dictum matrimonium aliquod impedimentum reciperet, propter matrimonium, quod ponitur juratum et firmatum inter ipsum dominum regem Hungariae et regem Bohemiae, vel ejus filiam nubere debeant cum primogenito excellentis domini domini Joannis ducis Normandiae, primogeniti illustris domini Philippi praesentis regis Francorum vel in ejus defectu cum secundogenito regis Franciae supradicti... JOHANN CHRISTIAN LÜNIG: Codex Italiae Diplomaticus. II. Frankfurt, 1726. (a továbbiakban: CID II.) 1103–1105.

¹⁶ I. Lajos már 1338-ban eljegyezte Luxemburgi Margitot, akit még ebben az évben Visegrádra hoztak. Lajos házassági szerződését Károly halála után, 1342. augusztus 3-án megerősítette Visegrádon. Ennek értelmében az esküvőre 1345. szeptember 29-én kellett sort keríteni. Anjou-okl. XXVI. 416. sz.

¹⁷ A pápa Andrást azzal a feltétellel lett volna hajlandó felkenni, ha megesküszik: Johanna gyermektelen halála esetén nem támaszt igényt a nápolyi trónra, és megelégszik azzal a címmel és területtel, amit Róbert király a végrendeletében megjelölt. FRANKÓI, 1905. 178. Ha Róbert végrendelete az utódlásra nézve érvényes lett volna, Andrásnak ilyen esküt nem kellett volna letennie. András nem akart lemondani az uralkodói jogokról, a pápa viszont közölte vele, hogy ha túlélne Johannát, és nem lennének gyermekeik, Nápoly trónja a Károly királlyal megkötött szerződés értelmében Máriára és annak gyermekeire száll. Anjou-okl. XXIX. 577. sz.

¹⁸ GEORGIUS FEJÉR: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XI. Budae, 1829–1844. (a továbbiakban: F.) IX/1. 668. (368. sz.)

¹⁹ THEINER I. 756. (1117. sz.)

arra hivatkozva, hogy az I. Károly nápolyi király és a Szentszék között történt megegyezés értelmében az uralkodó kiskorúsága alatt az ország kormányzása a pápához tartozik, a kormányzói és gyámi hatalmat pedig legátusára ruházta.²⁰ VI. Kelemen Johanna utódlását nem e végrendelet miatt fogadta el, hanem a fennálló politikai helyzet miatt.²¹ Ehhez jogalapja is volt, hiszen a Nápolyi Királyság 1265. évi hűbéri szerződése a leányági öröklést nem zárta ki,²² a pápai megerősítéssel bíró 1333. évi szerződés pedig Johannát Róbert elsőszülöttjének mondta.²³ VI. Kelemen egyébként nemcsak András, hanem Johanna koronázását is halogatta, mivel az uralkodói jogok megosztásában nem sikerült egyezsége jutniuk.²⁴

I. Lajos király és VI. Kelemen pápa céljai András herceg halála után

A Róbert nápolyi király halála és András herceg megölése közötti időszakban a magyar udvar minden eszközzel igyekezett elérni András Johannával való egyenjogú megkoronázását. Ennek érdekében minden tőlük telhetőt megtettek. I. Lajos igyekezett az ügühöz támogatókat szerezni Itálián belül és kívül, anyja, Erzsébet királyné pedig jelentős összeggel utazott Rómába és Nápolyba. A magyar aranyak Avignonba is eljutottak.²⁵

Kétségtelen, hogy András 1345 szeptemberében bekövetkezett halála után a magyar külpolitikában fordulat figyelhető meg. Ennek jelei a rákövetkező év elején mutatkoznak. I. Lajos a pápához intézett, 1346. január 15-én kelt levelében azonnal nyilvánvalóvá tette szándékát. Hivat-

²⁰ FRAKNÓI, 1905. 176.

²¹ A pápa 1347-ben döntött úgy, hogy I. Lajos tervezett hadjárata miatt Nápoly kormányzatát célszerűbb lenne Johanna kezében hagyni. Anjou-okl. XXXI. 153. sz.

²² *Item, totum ejusdem Regni residuum perpetuo concedetur in feudum eidem comiti et haeredibus suis, ex eo legitime, sicut infra dicitur, descendentibus sub infra scriptis et supra scriptis condicionibus, quae, prout competet, in concessionis privilegio exprimentur. Ita videlicet, quod, si in ejus vel haeredum ipsorum obitu legitimum, prout subsequitur, haeredem ipsos, quod absit, non habere contingerit, regnum ipsum ad romanam ecclesiam ejusque dispositionem libere revertantur. Si enim comes ipse regnum a nobis receperit, descendentibus per rectam lineam ex eodem et ipsius haeredibus Siciliae regibus mares et foeminae in eodem regno succedent; sic tamen, quod de liberis duobus maribus, in eodem gradu per eandem lineam concurrentibus primogenitus, et de duabus foeminis primogenita, et de mare et foemina in eodem gradu similiter concurrentibus, masculus omnibus aliis praeferatur.* CID II. 953–954.

²³ Erzsébet magyar királyné az András megkoronázása érdekében VI. Kelemenhez intézett leveleiben rendre erre a szerződésre hivatkozik, fia igényét nem a származására, hanem e házassági szerződésre alapozva. FRAKNÓI, 1905. 170–175.

²⁴ Anjou-okl. XXIX. 578., 579., 582., 583., 584. sz.

²⁵ FRAKNÓI, 1905. 181–184.

kozik a két ország között 1333-ban létrejött szerződésre, melynek értelmében a maga és öccse, István számára kérte Nápoly hűbérét, és egyúttal emlékeztette VI. Kelement arra, hogy ő a nápolyi királyi ház elsőszülöttjének elsőszülöttje. Megnevezte az András halálában vétkes személyeket is: Johannát, valamint a Tarantoi és a Durazzoi hercegeket.²⁶ Lajos annak ellenére, hogy már az első, és későbbi leveleiben is megfogalmazza a saját és István öccse alapos igényét a trónra, a koronát valójában a maga számára kérte.²⁷

András meggyilkolása és Lajosnak a pápához intézett első levele között több esemény történt. 1345 decemberében megszületett András fia, Martell Károly, Johanna húgát, Máriát pedig Durazzoi Károly feleségül vette. Lajos követei ez év végén Avignonban tartózkodtak és hazatérve nyilván közölték a pápa álláspontját. Ez pedig nem volt más, mint hogy I. Lajos, Erzsébet királyné és István herceg nyugodjon meg abban, hogy a nápolyi trón András fiára száll majd, akinek számára a pápa megfelelő környezetet biztosít.²⁸ Martell Károlyt Johanna is hamarosan trónörökössé nyilvánította.²⁹ Lajos és anyja azonban nem tartotta elégségesnek a pápai intézkedést.³⁰ Arra hivatkozva, hogy a gyermek életveszélyben van, Magyarországra hozatalát sürgették,³¹ emellett kérték, hogy VI. Kelemen a kis Károly gyámságát az ország kormányzásával együtt Lajosnak és István hercegnek adja át, a gyermek halála esetén a nápolyi trónt adományozza nekik, Johanna pedig a vizsgálat lezárásáig maradjon özvegy.³² Lajos (és anyja is) számos levélben kérték a pápát, hogy Johanna tervezett házasságához ne adjon diszpenzációt.³³ A magyar király a trónörökössé nyilvánított gyermek jogait nem vonta kétségbe,³⁴ ennek ellenére hadait megindította Itália felé. A pápa Lajos támadásának hírére úgy vélte, hogy jobb lenne Nápoly kormányzatát

²⁶ Anjou-okl. XXX. 33. sz.

²⁷ Ez derül ki Lajosnak a Vienne-i dauphinhez írott leveléből (Anjou-okl. XXX. 12. sz.) és a pápának a francia királyhoz intézett leveléből (FRAKNÓI, 1905. 198.) is.

²⁸ Anjou-okl. XXXI. 33., 34., 35., 35–36. között, 40. sz., stb.

²⁹ 1346. december 6-án a Nápolyi Királyság előkelői a pápai legátus jelenlétében letették a hűségesküt a hercegnek. Anjou-okl. XXXI. 33. sz.

³⁰ Anjou-okl. XXXI. 106. sz.

³¹ Anjou-okl. XXXI. 261. sz.

³² FRAKNÓI, 1905. 199–202.

³³ Anjou-okl. XXXI. 261., 262. sz.

³⁴ KRISTÓ, 1988. 105.; Anjou-okl. XXXI. 40. sz.

Johanna kezében hagyni,³⁵ ugyanakkor a Johannával szemben lefolytatandó vizsgálatot is támogatta.³⁶

Az 1348. év eseményei

I. Lajos valós szándékait 1348-ban sokkal nyilvánvalóbbá tette. Januárban elfogatta a durazzoi és a tarantoi hercegeket Aversában, Durazzoi Károlyt András megölésének színhelyén kivégeztette,³⁷ s önkényesen felvette a Jeruzsálem és Szicília királya címet.³⁸

Mi értelme volt Durazzoi Károly lefejeztetésének? Lajos tettét általában meggondolatlanak, hirtelen ötlettől jövő, vagy bosszútól vezérelt cselekedetnek tartják,³⁹ holott nem volt az. A magyar király nem véletlenül szorgalmazta a Johanna elleni vizsgálatot, attól a nápolyi királynőre nézve terhelő eredményt várt. Elmarasztaló ítélet esetén Nápoly trónja visszaszállt volna a pápa kezére, akinek új uralkodót kellett volna kijelölnie. Lajos úgy vélte, hogy ez a cím elsőszülöttsége okán elsősorban őt illeti, de végszükség esetén a maga vagy öccse részére elérheti ezt az 1333. évi szerződés értelmében Johanna húga, Mária kezén keresztül is. Hogy Mária szabad legyen, Károlynak meg kellett halnia – és félre kellett állítani a többi nápolyi Anjout is. Korábban maga a pápa is elismerte, hogy amennyiben Johanna bűnössége bebizonyosodna és Nápoly kormányzása a Szentszékre szállna, a magyar király és öccse jogos és alapos okokkal támaszthatna igényt a nápolyi trónra.⁴⁰

I. Lajos ezért 1348 áprilisában arra kérte a pápát, hogy Johannát vesse börtönbe, őt pedig koronázza Nápoly királyává. Ennek érdekében hajlandó lett volna személyesen Avignonba utazni.⁴¹ VI. Kelemen azonban azt a választ adta, hogy addig, ameddig Martell Károly a törvényes kort el nem éri, hajlandó a Nápolyi Királyságot maga kormányozni, ám Lajos királlyá koronázásába nem egyezik bele.⁴² A pápa kijelentette azt is: Johanna törvényes uralkodónak tekinthető, bűnrészessége nincs bizo-

³⁵ Anjou-okl. XXXI. 153. sz.

³⁶ Anjou-okl. XXXI. 33., 40., 366., 570. sz. Meg kell jegyezni, hogy a pápa nem hitt Johanna bűnösségében. András halála után arra figyelmeztette, hogy maga is óvakodjon környezetétől. FRAKNÓI, 1905. 188.

³⁷ KRISTÓ, 1988. 114–115.; Anjou-okl. XXXII. 65., 68., 70., 71., 72., 75., 112. sz., stb.

³⁸ Ennek részletezését l. alább.

³⁹ BERTÉNYI, 1987. 174.; BERTÉNYI, 1989. 75–77.; KRISTÓ, 1988. 114.

⁴⁰ FRAKNÓI, 1905. 196–197.

⁴¹ FRAKNÓI, 1905. 222.

⁴² Anjou-okl. XXXII. 250. sz.

nyítva, de ha elmarasztalása meg is történne, az ország vagy a gyermek Martell Károlyra, vagy a Szentszékre szállna, I. Lajos pedig, aki fegyverrel akarta megszerezni a trónt, bitorlónak minősül. Mindazonáltal ha Lajos kötelezi magát arra, hogy a hűbéri adót megfizeti, megerősítés nélkül meg lehet túrni az ország birtokában. VI. Kelemen azt is kijelentette, hogy ha Lajos jogigénye fenntartása mellett hajlandó lenne a pápa kezére szolgáltatni Nápolyt, vagy Martell Károly kiskorúsága idejére pápai legátus és magyar biztos kormányzására bízni azt, a pápa erre Johannát rábírja.⁴³

Arról, hogy az imént ismertetett pápai ajánlat végül elért-e I. Lajoshoz, és hogy neki arra mi lehetett a válasza, nem tudni. Mindenesetre 1348 május végén (egy német zsoldoskapitányra bízva Nápoly kormányzását) hazautazott.⁴⁴

Miután Martell Károly 1348 júniusában elhunyt, VI. Kelemen fentebbi javaslatából annyit tartott meg, hogy ha Lajos Nápolyt a kezére szolgáltatja, annak kormányzatát magához veszi, Johannával szemben pedig kész lefolytatni a vizsgálatot. A magyar király követei útján azonban kijelentette, hogy a pápától elvárja: Johannát és férjét a királyságból űzze el, a koronát pedig ne adományozza Mária hercegnőnek vagy másnak.⁴⁵ I. Lajos Máriával kapcsolatban megfogalmazott álláspontja csak azzal magyarázható, hogy miután 1345-ben maga is megházasodott, a hercegnőt feleségül venni nem tudta, Nápoly tehát számára ezen az úton már nem volt elérhető.

Az 1349–1350. év eseményei

1349-ben – miközben I. Lajos továbbra is Johanna eltávolításán fáradozott – tárgyalások kezdődtek az István herceg és Mária (vagy annak leánya) között megkötendő házasságról. Ez eleinte Mária ellenállásán elbukott, végül úgy tűnik, 1349 júliusára mégis olyan megállapodásra jutottak, hogy István herceg feleségül veszi az özvegyet.⁴⁶ VI. Kelemen egyúttal azt kívánta elérni, hogy mindkét fél: Johanna és I. Lajos is szolgáltassa a kezére Nápolyt.⁴⁷ A további levelezés ennek feltételeiről

⁴³ FRAKNÓI, 1905. 224–225.

⁴⁴ KRISTÓ, 1988. 116.

⁴⁵ FRAKNÓI, 1905. 229.

⁴⁶ FRAKNÓI, 1905. 230–231.; WENZEL GUSZTÁV: Magyar diplomáciai emlékek az Anjou-korból. I–III. Budapest, 1874–1876. (a továbbiakban: Dipl. Eml.) II. 352. (289. sz.)

⁴⁷ FRAKNÓI, 1905. 230–231.

szólt.⁴⁸ 1349 szeptemberében azonban elhunyt I. Lajos felesége, Luxemburgi Margit, így a magyar király érkezettnek látta az időt arra, hogy az özvegy Máriát meggyőzze: korábbi megállapodásukkal szemben ne Istvánhoz, hanem hozzá menjen feleségül.⁴⁹ Az ügy sokáig nem volt napirenden, mindemellett a VI. Kelemen pápa és I. Lajos közötti levélváltás 1350-ben lényegében már arról szólt (természetesen továbbra is Johanna megbüntetésének igénye mellett), hogy Lajos milyen feltételekkel hajlandó a pápának átadni az általa elfoglalt itáliai területeket.⁵⁰ Ez év végén a magyar király végleg hazautazott Nápolyból. A béketárgyalások 1352-ben zárultak le, ezután Lajos kivonta a csapatait Nápolyból, VI. Kelemen pedig bullát bocsátott ki arról, hogy a magyarországi Anjouk salerno hercegségre való jogfenntartását elismeri.⁵¹

A salerno hercegi cím és a magyarországi Anjouk egyéb nápolyi trónigényt kifejező önmegnevezései

A salerno hercegi címet előbb I. Károly magyar király nagyapja, II. (Sánta) Károly nápolyi király, majd apja, a haláláig trónörökösnek számító Martell Károly viselte,⁵² akinek 1295 nyarán bekövetkezett halála utáni évben II. Károly a harmadszülött fiát, Róbert calabriai herceget ruházta fel az elsőszülöttség jogaival,⁵³ ő azonban salerno hercegi címet nem kapott (noha 1304-ben önkényesen felvette azt),⁵⁴ Martell Károly fia pedig pusztán a magyar királyi címet örökölte meg.⁵⁵ A salerno hercegséget így jogszerűen senki nem nyerte el, legalábbis ez a követ-

⁴⁸ FRAKNÓI, 1905. 232–233.

⁴⁹ Anjou-okl. XXXIV. 280., 473. sz.

⁵⁰ Anjou-okl. XXXIV. 61., 71., 177., 756., 757. sz.

⁵¹ FRAKNÓI, 1905. 235.

⁵² Martell Károly teljes titulusa: *primogenitus Jerusalem et Sicilie regis, dei gracia rex Ungarie, princeps Salernitanus et honoris montis Sancti Angeli dominus, ac eius in regno Sicilie vicarius generalis*. Dipl. Eml. I. 75. (92. sz.)

⁵³ VIII. Bonifác pápa II. Károly rendelkezését 1297. február 25-én kiadott bullájában megerősítette. DÜMMERTH DEZSŐ: Az Anjou-ház nyomában. Budapest, 1982. (a továbbiakban: DÜMMERTH, 1982.) 224.

⁵⁴ BERTÉNYI, 1989. 35.

⁵⁵ II. Károly okleveleiben a még gyermek Károlyt az ő jó emlékezetű fia, a magyar király fiaként: *nepos noster, carissimus Karolus, filius bone memorie regis Ungarie nati nostri*/Karolus *nepos noster carissimus, filius bone memorie regis Ungarie nati nostri* (Dipl. Eml. I. 144–145. [176., 177. sz.]), vagy Magyarországi Károlyként emlegette: *Karolus de Ungaria, carissimus nepos nostri* (Dipl. Eml. I. 148. [183. sz.], 149. [184. sz.], 150. [185. sz.]).

keztetés vonható le II. Károly 1308. évi végrendeletéből,⁵⁶ amiben még csak említés sem esik róla. Maga I. Károly sem használta ezt a titulust (két kivételtől eltekintve) egészen 1323 januárjáig,⁵⁷ viszont ezután egészen a haláláig következetesen feltüntette. Mindez arra utal, hogy a salerno hercegi cím sorsa 1322-ig függőben maradt.

A salerno hercegség birtoklásának ügye 1309-ben bizonyosan napirendre került. 1309. június 10-én Róbert nápolyi király apja és anyja rendelkezéseinek megfelelően meghagyta, hogy két küldött menjen Magyarországra.⁵⁸ Ezek megbízatásáról források hiányában nincs információnk, feladatuk valószínűleg II. Károly végrendeletének ismertetése, és talán a salerno hercegséggel kapcsolatos kérdések megtárgyalása volt.⁵⁹ E cím birtoklása I. Károly szempontjából korántsem volt nélkülözhető, mivel ezzel tudta megtartani és számontartatni magát és utódait a nápolyi trónjelöltek sorában.⁶⁰ Károly második királlyá koronázása (1309. június 16.) után követeket küldött a pápai udvarba, hogy nápolyi trónigényének érvényt szerezzen.⁶¹ Ez V. Kelemen pápa döntése következtében sikertelen maradt, és láthatóan nem került nyugvópontra a salerno hercegi cím viselésének kérdése sem. I. Károly Salerno hercegének első alkalommal 1311. október 10-én, a pápához intézett levelében

⁵⁶ CID II. 1066–1067. E végrendelet már nemcsak arról szólt, hogy Róbert az általános örökös, hanem arról is, hogy Róbert utódainak halála esetére Fülöp ága, ha pedig az is kihalna, a királynak a végrendelet keletkezése időpontjában élő fiaitól leszármazók következzenek úgy, hogy az elsőszülött gyermek megelőzi a többit, a fiúk pedig a leányokat.

⁵⁷ I. Károly okleveleiben 1323. január 3-tól kezdve következetesen használta a Salerno hercege és a Szent Angyal-hegy ura címet (Anjou-okl. VII. 1. sz.). A továbbiakban e hosszabb titulus helyett a könnyebbség kedvéért röviden a Salerno hercege kifejezést használom.

⁵⁸ Anjou-okl. II. 665. sz.

⁵⁹ Dümmerth feltételezése szerint a követek célja az volt, hogy tárgyalásokat folytassanak a nápolyi trónutódlás ügyében (DÜMMERTH, 1982. 250.). Ennek azonban igen kicsi a valószínűsége, hiszen Róbertet II. Károly már 1296-ban felruházta az elsőszülöttség jogaival, amit VIII. Bonifác 1297-ben meg is erősített, és Róbert az apja halála után azonnal letette a hűbéresküt a pápának, így szempontjából a királyság kérdésében nem volt miről tárgyalni.

⁶⁰ II. Károly nápolyi királynak a Martell Károly leszármazóit kizáró végrendeletét (szemben 1296. évi, ilyen kitételt nem tartalmazó rendelkezésével) nem követte pápai megerősítés, így jogi szempontból I. Károlynak Róbert vagy az ő utód nélküli elhunytja esetén továbbra is maradt esélye a trón megszerzésére. Később éppen ezt használta ki a nápolyi királlyal együtt többi nagybátyja ágának félreállítására. Vö. BERTÉNYI, 1989. 37.

⁶¹ Az események részletes ismertetését l. DÜMMERTH, 1982. és BERTÉNYI, 1987. 90.

nevezte magát,⁶² másodszor pedig 1317. február 22-én, amikor arra kérte János Vienne-i dauphint, hogy eszközölje ki számára Róbert királytól a salerno hercegséget és annak jogait, valamint a Szent Angyal-hegy uraságát és annak jogait.⁶³ Károly megnyilvánulását valószínűleg az váltotta ki, hogy Róbert ebben az évben János nevű öccsének adományozta a salerno hercegi címet.⁶⁴ Miután célját nem érte el, Károly évekkal később a pápához fordult segítségért, aki ezügyben írt is Róbert királynak, de eredménye ennek sem lett.⁶⁵ I. Károly nyilván nemcsak befolyásos személyeken keresztül igyekezett visszaszerezni apja címeit, hanem személyesen is. Tárgyalások 1316-ban biztosan folytak Nápoly és Magyarország között, mivel követváltásról maradtak fenn adatok,⁶⁶ 1320-ban pedig a két uralkodó személyesen is találkozott.⁶⁷ A kapcsolatfelvétel indokát és a beszélgetések tartamát nem ismerjük, ennek tehát lehet más oka is, az mindenesetre kétségtelen, hogy Károly a salerno hercegi cím használatával 1323-tól kezdődően következetesen élt.

A Károly által megszerzett igénycím halála után I. Lajosra is átszállt, aki azt már első teljes *intitulatio*t tartalmazó privilégiumában feltüntette.⁶⁸ A salerno hercegséget és annak jogait – amik feltehetően a nápolyi trónra jutás lehetőségét jelentették⁶⁹ – Lajos az elsőszülöttsége révén örökölhette meg.⁷⁰ Ez a fajta jogfenntartás nem mondott ellent I. Károly 1333-ban megkötött szerződésének, hiszen az aktuálisan aspi-ránsnak számító András Calabria hercege, illetőleg Johanna férje volt.⁷¹ Nem ütközött ez később András fia, Martell Károly ugyancsak calabriai hercegi címével sem. I. Lajos a salerno hercegi titulust haláláig viselte.⁷²

⁶² Anjou-okl. III. 156. sz.

⁶³ Anjou-okl. IV. 407. sz.

⁶⁴ BERTÉNYI, 1987. 91.

⁶⁵ FRAKNÓI, 1905. 151–152.

⁶⁶ Anjou-okl. IV. 224., 225., 374. sz.

⁶⁷ Anjou-okl. V. 706. sz.

⁶⁸ Anjou-okl. XXVI. 657. sz.

⁶⁹ Nincs ugyanis adatunk arról, hogy a hercegséget Magyarországról bármilyen formában irányították volna, vagy arról, hogy onnan a magyar királynak bevételei származtak volna.

⁷⁰ I. Lajos számos privilégiumában olvasható, hogy elsőszülöttsége révén örökölte apjától a magyar trónt, amire őt az ország főpapjai, bárói és nemesei emelték fel. Legkorábban Pál országbíró fogalmazta meg ugyanezt 1342. augusztus 12-én kelt oklevelében (Anjou-okl. XXV. 429. sz.). Lajos hasonlóan vélekedhetett a salerno hercegi címmel kapcsolatban is.

⁷¹ Anjou-okl. XXV. 433. sz.

⁷² 1351. október 11-én I. Lajos király István herceggel együtt kinyilvánította, hogy a Salerno hercege és a Szent Angyal-hegy ura titulusról nem mondanak le: F. IX/2. 48. (2. sz.),

*Intitulatio*ja 1348 elején kiegészült az Apulia és Capua hercege, valamint a Jeruzsálem és Szicília királya jelzőkkel, és magyarországi uralkodási évei mellett számítani kezdte nápolyi országlásának éveit is.⁷³ A következő évben önmegnevezései közül kiesett az Apulia és Capua hercegségére való utalás,⁷⁴ és 1352-től már Jeruzsálem és Szicília királyának sem nevezte magát.⁷⁵

István herceg 1350. évi házassága

Anjou István és Bajor Margit eljegyzése már 1345-ben megtörtént. Erről a pápa is tudott és nem nézte jó szemmel. Először egy 1345 októberében kelt levelében adott ennek hangot.⁷⁶ A levél keltezése azért fontos, mert általában úgy ítélik meg, hogy I. Lajos célja az eljegyzés megkötésével az volt, hogy András halála után a magyarországi Anjouk érdekeinek érvényesítésére szövetségesi rendszert építsen ki a pápával és Johannával szemben. A calabriai herceg jó előre féltett, mégis váratlanul bekövetkezett megölése (1345. szeptember 18.) és az eljegyzés hírének kiszivárgása (az erről szóló pápai levél kelte: 1345. október 18.) között

István azonban e címet sohasem használta. VI. Kelemen 1352-ben elismerte, hogy a salerno hercegi címet a magyarországi Anjouk jogosan viselik. FRAKNÓI, 1905. 235.

⁷³ Teljes *intitulatio*ja ebben az évben: *dei gracia rex Hungarie, Jerusalem et Sicilie, ducatus Apulie et principatus Capue, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Galicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque rex, princeps Salernitanus et honoris montis Sancti Angeli dominus*. Dipl. Eml. II. 262. (244. sz.), 303. (266a. sz.), vö. Anjou-okl. XXXII. 62. sz. (1348. febr. 15.), 446. sz. (1348. júl. 8.); A nápolyi uralkodóként számított *annus regnare* példa: Dipl. Eml. II. 278. (253. sz.). Uralkodási éveinek számításában 4 évig jutott. A nápolyi királyságban működő királyi közjegyzők követték Lajos önmegnevezését (ideértve az Apulia és Capua hercege címet is), és uralmát annak megfelelően 1348-tól kezdték számolni: Dipl. Eml. II. 259–293. (259. sz.) Időnként Velence is Jeruzsálem és Szicília királyának nevezi a magyar királyt (pl. Dipl. Eml. II. [307d. sz.]), szemmel láthatóan pillanatnyi érdekének megfelelően.

⁷⁴ Teljes *intitulatio*t (*dei gracia rex Hungarie, Jerusalem et Sicilie, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Galicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque rex, princeps Salernitanus et honoris montis Sancti Angeli dominus*) tartalmazó 1349. évi oklevelei: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár. (a továbbiakban: DL) 4037., 5171., 71417. A többiből a Jeruzsálem és Szicília királya cím hiányzik.

⁷⁵ 1350–1351-ben Lajos teljes *intitulatio*ja: *dei gracia rex Hungarie, Jerusalem et Sicilie, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Galicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque rex, princeps Salernitanus et honoris montis Sancti Angeli dominus*. Anjou-okl. XXXIV. 210., 256. sz.; DL 4168. Ebben a két évben rövidebb *intitulatio*t tartalmazó okleveleiben is használja a Jeruzsálem és Szicília királya titulust: Anjou-okl. XXXIV. 317., 554., 626., 628., 637., 655. sz., stb. Így nevezik őt ekkor mások is, pl. István hercegnél: Anjou-okl. XXXIV. 618. sz., itáliai közjegyzők okleveleiben: Dipl. Eml. II. 374–376. (304. sz.), az aversai Szt. Balázs-monostor apátnője levelének keltezésében: Anjou-okl. XXXIV. 115. sz.

⁷⁶ Anjou-okl. XXIX. 740. sz.

azonban mindössze egy hónap telt el. Ez az idő igen kevésnek tűnik arra, hogy I. Lajos IV. (Bajor) Lajossal a saját trónigényét elősegítő szövetségkötés ügyében egyezsége lépjen. A magyar udvar és VI. Kelemen között a tárgyalások csak 1346 elején kezdődtek meg, korábban egyik fél sem ismerte pontosan a másik álláspontját. Erzsébet királyné 1346 folyamán úgy fogalmazott a pápához intézett levelében, hogy a fia és a kiközösített IV. (Bajor) Lajos lánya között tervezett házasságot az egyház iránti tiszteletből elodázták.⁷⁷ E házasságról a későbbiekben nem esett szó, és ennek valószínűleg nem csak az volt az oka, hogy IV. Lajos 1347 októberében elhunyt. Elgondolkodtató az is, hogy a szokásokkal ellentétben Bajor Margitot az eljegyzés után nem hozták Magyarországra.

Mindennek fényében feltételezhető, hogy István eljegyzéséről a tárgyalások (amik részleteiről és pontos idejéről nem tudunk semmit) még András életében elkezdődtek, és eredendően a magyar udvar akkor még fennálló érdekét szolgálták volna, vagyis azt, hogy András egyenjogú megkoronázásának eléréséhez szerezzenek szövetségest. 1350 végén mindenesetre István feleségül vette Margitot, amihez a pápa a diszpenzációt megadta.⁷⁸ Az már újabb kérdést vet fel, hogy 1350–1351-ben mi lehetett I. Lajos célja ennek az idejétmúlt házassági szerződésnek a megvalósításával.

Következtetések

I. Lajos az apja halála után azt a korábban már kitűzött célt kívánta elérni, hogy a nápolyi korona öccse, András fejére kerüljön. A végül meg nem koronázott herceg halálát követően azonnal bejelentette a saját és másik öccse, István trónigényét a pápának, amit az apja által megkötött 1333. évi szerződésre, ezen felül a maga tekintetében pedig elsőszülöttségére alapozott. Martell Károly születése után annak gyámsága megszerzésére törekedett (ugyancsak a saját és István jogára hivatkozva), úgy értelmezve a helyzetet, hogy abban a saját igénye Istvánét megelőzi. 1349-ben lehetősége lett volna az 1333. évi szerződés beteljesítésére, az ezzel kapcsolatos megállapodást azonban özvegységre jutása után felrúgta. I. Lajos tehát a nápolyi trón jogos örökösének (mind az Anjou-házon belüli, mind a Károly magyar király gyermekei közötti) elsőszülöttsége jogán önmagát tekintette.

⁷⁷ FRAKNÓI, 1905. 201.

⁷⁸ Az eljegyzés, valamint a házasságkötés körülményeire l. HALÁSZ, 2005. 30–31.

VI. Kelemen pápa nem vonta kétségbe I. Lajos és István herceg jogos igényét a nápolyi trónra, az 1333. évi házassági szerződés végrehajtására 1349-ben ő is hajlandó lett volna. Johanna trónigényét nem elsősorban Róbert nápolyi király végrendelete miatt fogadta el, a királynő trónon tartását (tekintettel az itáliai belviszonyokra is) előbb I. Lajos támadásától félve tartotta célszerűnek, Tarentoi Lajos királyi címének megerősítését pedig később azért tartotta fontosnak, mert úgy vélte: a magyar király hadai által támadott Nápolynak erőskezű uralkodóra van szüksége.

ÉVA TEISZLER

Der Anspruch des Königs Ludwigs des Ersten von Ungarn auf den neapolitanischen Thron im Spiegel der Diplomatie

Nach weit verbreiteter Ansicht der ungarischen Geschichtsforschung wurde ab 1343 der Anspruch der ungarischen Anjous auf den neapolitanischen Thron durch das Testament des Königs Robert von Anjou bestimmt. Dieses Testament übte negative Wirkung auf die Krönung des Herzogs Andreas von Ungarn, sowie nach seinem Tod auf die Chance der Thronfolge Königs Ludwig des Ersten von Ungarn und seines jüngeren Bruders, Herzogs Stephan aus. In der Fachliteratur wurde nie in Zweifel gezogen, dass der ungarische König sich nach dem Tod des Herzogs Andreas darum behühte, den neapolitanischen Thron – mit Hilfe des Kaisers Ludwig von Bayern – sich selbst und seinem Bruder Stephan zu sichern.

Das Testament des Königs Robert war jedoch nicht durch den Papst beglaubigt. Fest steht, dass Ludwig der Erste die neapolitanische Krone von Papst Clemens VI. für sich und auch für Stephan forderte, aber er war wohl der Meinung, dass die neapolitanische Krone ihm wegen seiner Erstgeburt zusteht.